

Sociální klima školní třídy základní školy

Soňa Dvořáková

Bakalářská práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Institut mezioborových studií
akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Soňa Dvořáková**
Osobní číslo: **H138013**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Sociální klima školní třídy základní školy**

Zásady pro vypracování:

Zadané zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto pravidel po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na objasnění základních termínů: prostředí školní třídy, atmosféra třídy, sociální klima třídy, faktory a zdroje klima třídy ve škole, vymezení pojmu základní škola, základní škola praktická, podmínky pro přijímací řízení na základní školu a základní školu praktickou;
- na pozorování a popsání faktorů pro zlepšení či zhoršení sociálního klima školní třídy základní školy.

Cíle práce bude dosaženo metodou kvalitativního výzkumu – pozorování sociálního klima v rehabilitační třídě základní školy praktické.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HENDL, J. Kvalitativní výzkum. Praha: Portál, s.r.o., 2008.

HORŇÁKOVÁ, M. Kroky k inkluzivní škole. Ružomberok: Verbum, 2014.

CHRÁSKA, M. Metody pedagogického výzkumu. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007.

JANOŠKO, P., NESLUŠANOVÁ, S. Škola s inkluzivní klímou. Ružomberok: Verbum, 2014.

PRŮCHA, J. Srovnávací pedagogika. Praha: Portál, s.r.o., 2006.

STŘELEČEK, S. Studie z teorie a metodiky výchovy I. Brno: Katedra pedagogiky pedagogické fakulty MU, 2004.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Silvia Neslušanová, PhD.

Institut mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce:

4. prosince 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

29. dubna 2016

Ve Zlíně dne 4. prosince 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 10.4.2016

Davidková Jena
.....
podpis diplomanta

ABSTRAKT

Dvořáková, Soňa: Sociální klima školní třídy základní školy. Bakalářská práce, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Silvia Neslušanová, PhD. Brno: Institut mezioborových studií, s.r.o., 2016. 53 s.

Práce propojuje sociální klima školní třídy základní školy s profesí sociálního pedagoga. Obsahově je zaměřena na sociální klima. Přibližuje základní školu pro jedince s postižením, jaká péče o jedince s postižením byla dříve a jaká je dnes. Také se zaměřuje na výchovu a vzdělávání jedinců s postižením. V praktické části práce kvalitativním výzkumem zjišťuje klima školní třídy v současnosti. Využívá pro sběr výzkumných dat metodu Pozorování. Zkoumá učitele, asistenty pedagogů a žáky v jejich pracovním prostředí. Součástí práce je aplikační výstup, kde navrhuji podmínky pro zlepšení kvality sociálního klimatu v rehabilitační třídě základní školy.

Klíčová slova: inkluze, rehabilitační třída, sociální klima, základní škola

ABSTRACT

Dvořáková, Soňa: Social climate of an elementary school classroom. Bachelor thesis, Tomas Bata University in Zlín. Thesis manager: Mgr. Silvia Neslušanová, PhD. Brno: Institute of Interdisciplinary Studies, Ltd., 2016 53 p.

The thesis connects social climate in elementary school classroom with the profession of social pedagogue. The main focus is on the social climate. It describes elementary school for children with disabilities – what care was provided in the past and what is the norm now. The thesis also deals with upbringing and education of disabled persons. The practical part describes the climate of a current classroom through qualitative research and analysis. To collect data, the Watching method is applied. This method studies teachers, educational assistants and students in their work environment. Also part of the thesis is an

applicable outcome, which makes suggestions on how to improve the quality of the social climate in an elementary school classroom for students with special needs.

Keywords: Inclusion, rehabilitation class, social climate, elementary school

Děkuji Mgr. Silvii Neslušanové, PhD. za věcné připomínky, odborné vedení a rady při zpracovávání mé bakalářské práce. Děkuji také řediteli, Mgr. Milanovi Šellemu a učitelce rehabilitační třídy Mgr. Renatě Zavadilové za poskytnutí cenných informací a podkladů k výzkumu a jejich velmi vstřícný přístup v ZŠ Třebíč, Cyrilometodějská 22.

Soňa Dvořáková

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická, nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	12
2 ZÁKLADNÍ ŠKOLA	14
2.1 ZÁKLADNÍ ŠKOLA A JEDINCI S POSTIŽENÍM.....	15
2.1.1 Historický vývoj pojmu a přístupy k jedinci s postižením.....	15
2.1.2 Východiska výchovy a péče o jedince s postižením	18
2.1.3 Výchova a raná péče o jedince s postižením.....	19
3 SOCIÁLNÍ KLIMA V ZÁKLADNÍ ŠKOLE	22
3.1 SOCIÁLNÍ KLIMA VE ŠKOLNÍ TŘÍDĚ	22
3.2 TRENDY EU VE VYTVOŘENÍ SOCIÁLNÍHO KLIMATU VE ŠKOLE A ŠKOLNÍ TŘÍDĚ.....	25
3.2.1 Výzkumní bádání v oblasti školního klimatu.....	26
II PRAKTICKÁ ČÁST	28
4 ZKOUMÁNÍ KVALITY SOCIÁLNÍHO KLIMATU V ZŠ	29
4.1 HLAVNÍ VÝZKUMNÝ CÍL A OTÁZKA VÝZKUMU	29
4.2 VOLBA VÝZKUMNÉHO SOUBORU	29
4.2.1 Portfolio základní školy Třebíč, Cyrilometodějská 22.....	30
4.2.2 Portfolio rehabilitační třídy základní školy Třebíč, Cyrilometodějská 22	32
4.3 METODA SBĚRU DAT	35
4.4 ANALÝZA SBĚRU DAT.....	35
4.5 VSTUP DO TERÉNU A REALIZACE VÝZKUMU	35
4.6 OSOBNÍ ZKUŠENOSTI VÝZKUMNÍKA S VÝZKUMEM V TERÉNU	37
4.7 ČASOVÝ HARMONOGRAM VÝZKUMU.....	38
5 INTERPRETACE VÝZKUMNÝCH ZJIŠTĚNÍ, DISKUSE A DOPORUČENÍ DO PRAXE	40
5.1 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	40
5.1.1 Spolupráce žáka a vyučujícího.....	40
5.1.2 Výzdoba třídy.....	41
5.1.3 Pomůcky ve výuce	42
5.1.4 Rušení ve výuce	42
5.1.5 Pozdní příchody žáků	43
5.1.6 Kompenzační pomůcky.....	43
5.2 DISKUSE O VÝSLEDKŮCH VÝZKUMU A DOPORUČENÍ PRO PRAXI	44
ZÁVĚR	46
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	47
INTERNETOVÉ ZDROJE	48
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	50
SEZNAM OBRÁZKŮ	51
SEZNAM GRAFŮ	52
SEZNAM PŘÍLOH	53

ÚVOD

*„Život je vzácný okamžik, ale pomíjivý.
Je to malý interval ve věčnosti.
Sdílíme –li s láskou, péčí a lehkým srdcem,
vytvoříme si vzájemně hojnost a rozdáváme
si radost. A pak měl tento okamžik cenu“
(D. Chopra).*

Citát, který jsem si vybrala, vyslovil známý americký lékař a spisovatel Deepak Chopra, pocházející z Indie. Ve svém citátu se autor zamýšlí nad pomíjivostí života, nad krátkým okamžikem našeho žití v porovnání s vesmírem a věčností. Proto bychom měli ten nám daný čas prožívat v radosti, lásce a v pomoci druhým. V tom nacházet uspokojení a smysluplné naplnění našeho života, v tomto je jeho cena.

Bakalářská práce se jmenuje *Sociální klima školní třídy základní školy*. Sociální klima je aktuální téma dnešní doby. Ačkoliv dříve tento termín nebyl znám, dnes se dají vymezit různé typy klimatu a metody jeho zkoumání.

V teoretické části práce se proto zabývám vymezením pojmů jako jsou sociální klima, školní třída, třídní učitel a rehabilitační třída ve škole. Popisuji základní školu, základní školu, kterou navštěvují jedinci s postižením, historický vývoj a přístupy k jedinci s postižením. Dále se zmiňuji o sociálním klimatu základní školy, školní třídy a jaké máme trendy EU ve vytváření sociálního klimatu.

Hlavním výzkumným cílem v praktické části je *zjištění, analyzování a popsání* možnosti zkvalitnění sociálního klimatu základní školy Třebíč, Cyrilometodějská 22. Cíle bude dosaženo kvalitativní strategií výzkumu, participačním pozorováním. Analýza sběru získaných dat bude realizována formou otevřeného kódování.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Pro lepší pochopení významných pojmů, které jsem použila ve své bakalářské práci, jsem v první kapitole vymezila tyto základní pojmy: sociální klima, školní třída, rehabilitační třída a základní škola.

Sociální klima

Škola není jen vzdělávací instituce, ale také je společenstvím určitých jedinců – žáci, učitelé, asistenti pedagogů atd. Učitelé a ředitel by měli klást důraz na efektivní práci, spolupráci, vytvořit příjemné prostředí, dobrou komunikaci a otevřenost ve škole i mimo ale i v jednotlivých školních třídách. Pokud nahlédneme do odborné literatury, která se vztahuje k výchově a vzdělávání, zjistíme, že se autoři snaží o co nejpřesnější definici sociálního klimatu, až je situace v terminologii nakonec nepřehledná. Tím také vzniká plno nových termínů jako je klima školy, klima učitelského sboru, školní étos, školní atmosféra nebo pracovní klima.¹

Školní třída

Školní třída by se dala charakterizovat jako formální skupina, která se mění i v neformální skupinu. Nemusí být jednotná, většinou se vytvoří uzavřené menší skupinky, které jsou ovšem velmi důležité pro rozvoj dítěte. Žák ve třídě tráví mnoho času, utváří se příležitosti ke společenským činnostem, při kterých mezi sebou vzájemně spolupracují. Každý žák má své vlastní životní příběhy a zkušenosti, které si navzájem sdělují. Každý má odlišné hodnoty, normy i zvyklosti, a přesto musí fungovat jako celek, být k sobě tolerantní a projevovat si vzájemnou úctu. Každý žák ovlivňuje své spolužáky, ale naopak je jimi také ovlivňován. V každé třídě se z nich postupem času vytvoří několik skupinek.² V každé třídě je také jedinec, který je tzv. „tahoun, vůdce..“, když je potřeba, mluví za celou třídu v debatách s učiteli.

Třídní učitel

Každá třída má svého třídního učitele. Podle Průchy je třídní učitel ten, „*který organizačně řídí a výchovně vede kolektiv žáků ve třídě. Koordinuje výchovnou a vzdělávací činnost všech vyučujících ve třídě a spolupráci s rodiči. Vede pedagogickou*

¹ STŘELEČEK, S. Studie z teorie a metodiky výchovy I. 2004. s. 82.

² ČÁP, J.; MAREŠ, J. Psychologie pro učitele. 2009. s. 281.

*dokumentaci a provádí administrativní činnosti ve své třídě.*³ Učitel svým chováním též ovlivňuje své žáky. Má ovšem nadřazené postavení a žáci by ho měli brát jako někoho, před kým by se měli chovat slušně, mít k němu úctu, ale také by ho měli brát jako kamaráda. Když má student nějaký problém, něco se mu ve třídě nelíbí (někdo ho zesměšňuje, ponižuje..), neměl by mít strach jít za třídním učitelem a ten by ho měl vyslechnout a celou situaci uvést do pořádku.

Rehabilitační třída ve škole

Všechny děti mají právo na vzdělání, proto byl pro žáky s těžkým zdravotním postižením zřízen přípravný stupeň pomocné školy, do kterého dochází žáci po dobu tří let. Pokud studenti po ukončení tohoto přípravného stupně nebyli schopni zařazení do speciálních škol, byly pro ně zřízeny rehabilitační třídy základní školy speciální, kde pokračovali ve vzdělávání.⁴ *Rehabilitační třídu navštěvují žáci s těžkým postižením, kteří se vzdělávají podle druhé části školního vzdělávacího programu Základní škola speciální.*⁵ Pro vzdělávání žáků s těžkým mentálním postižením, autismem a souběžným postižením více vadami je dáno několik cílů, jako např.: naučit žáky sebeobsluže, rozvíjet motoriku a pohyblivost, rozvíjet komunikační dovednosti.

Žáci v těchto třídách plní povinnou školní docházku, která je deset let. Pokud ji absolvují, mají dosažené základní vzdělání.⁶

³ PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. Pedagogický slovník. 2009 s. 317.

⁴ <http://www.pvtetin.cz/cz/m/zs-specialni-rehabilitacni-program-a-pripravny-stupen-zs-specialni/>

⁵ <http://www.zsmssuh.cz/doc/36/>

⁶ Tamtéž.

2 ZÁKLADNÍ ŠKOLA

Škola je jednou ze společenských institucí, která poskytuje žákům výchovu v širokém smyslu slova, tedy výchovu a vzdělávání. Dle Grecmanové⁷ „škola je významná výchovná instituce, specializovaná a organizovaná, s přesně vymezenou strukturou, cílem, obsahem, metodami, formami a prostředky výchovy. V souladu s naplňováním požadavku harmonického rozvoje člověka se podílí na rozvoji a uplatnění jeho poznání, vytvářením vědomostí, dovedností, schopností, návyků, sklonů a zájmů, čímž přispívá k jeho socializaci.“ Škola poskytuje především výchovu tělesnou, mravní, zdravotní, ekologickou, estetickou i pracovní a některé z nich také umožňují náboženskou výchovu. Škola je místem, kde se žáci socializují, kde je u nich podporován jejich osobnostní a sociální rozvoj, a kde jsou připravováni na osobní, pracovní a občanský život.

Škola je formální výchovná instituce s přesně určenou strukturou a organizací výuky. Žáci jsou rozděleni podle věkových skupin a vyučují se podle rámcového vzdělávacího programu. Každá škola má vytvořený vlastní školní vzdělávací program, podle kterého se postupuje. Může nastat situace (většinou se tak stává na vesnicích), že pro nedostatek žáků, je zřízen pouze první stupeň základního vzdělání. Ovšem žáci, kteří studují na takovéto škole, musí pokračovat v plnění povinné školní docházky v základní škole, která má ročníky všechny, takže děti musí dojíždět do okolních měst. Pokud je v obci pouze jedna základní škola, mohou být zřízeny třídy se sníženým počtem žáků. Základní škola, která má pouze jednu nebo dvě třídy prvního stupně, musí mít nejméně 13 žáků ve třídě. Pokud je škola tvořená všemi ročníky prvního stupně, nejmenší počet žáků ve třídě je 15. Škola, která má první i druhý stupeň, musí mít nejméně 17 žáků ve třídě.⁸

Jaké funkce má škola plnit? Havlík a Kořa⁹ píšou o následujících funkcích školy:

- *funkce výchovná* – dětem se vštěpují kulturní vzorce chování a hodnot, učí se, jak se chovat k lidem, k nadřazeným a zároveň i ke stejně starým spolužákům,
- *funkce vzdělávací* – studenti si osvojují vědomosti a dovednosti, které získali a učí se je používat,

⁷ GRECMANOVÁ, H. Obecná pedagogika II. 2000. s. 31.

⁸ Tamtéž, s. 81.

⁹ HAVLÍK, R.; KOŘA, J. Sociologie výchovy a školy. 2011. s. 97-98.

- *funkce kvalifikační* – tato funkce se uskutečňuje na střední a vysoké škole, jde o rozvíjení schopností a dovedností požadovaných pro využití v zaměstnání,
- *funkce integrační* – je potřeba, aby si žáci vytvořili určitý postoj pro sociální styk a komunikaci, a to nejen ve škole, ale i v sociálním životě mimo školu,
- *funkce selektivní* – nástrojem selekce je vysvědčení, přijímací zkoušky apod.,
- *funkce ochranná* – zákon chrání žáky před sociálně patologickými jevy a vydáváním důvěrných informací o žákovi,
- *funkce resocializační či nápravná* – tato funkce slouží pro speciální školská zařízení, která vznikají při věznicích pro mladistvé.

2.1 Základní škola a jedinci s postižením

Jak jsem se zmínila již v první kapitole, každý člověk má právo na vzdělání. Proto i žáci s postižením dosahují většinou základního vzdělání. V dnešní době je velkým trendem tzv. – inkluze. Žák s postižením je zařazen do běžné základní školy a je mu přidělen asistent pedagoga, který mu pomáhá s výukou za dohledu pedagoga. Pokud žák z nějakého důvodu neuspěje v běžné základní škole, musí nastoupit do speciální základní školy. Ta se dělí na třídy speciální, praktické a rehabilitační.

2.1.1 Historický vývoj pojmu a přístupy k jedinci s postižením

Jedinec s postižením – po odborné stránce se nejdříve těmto jedincům věnovala pozornost pouze ze strany lékařů, až s odstupem času se o ně začali zajímat pedagogové. Do konce 18. století byly tyto děti nazývány jako: zmrzačené, idiotické nebo dokonce nezhojitelně choré. Naše velká pedagogická osobnost **Jan Amos Komenský** chtěl, aby se změnil přístup k těmto dětem, které byly vylučovány z procesu výchovného i vzdělávacího. Bohužel až po velmi dlouhé době mohly být realizovány myšlenky našeho skvělého pedagoga. V 17. až do poloviny 19. století naše země nepodporovala jedince, kteří chtěli

dětem s postižením pomoci. Až ve 20. století se prosazuje propojení mezi obecnou a speciální pedagogikou.¹⁰

Viktor Lechta, slovenský profesor speciální a inkluzivní pedagogiky, uvádí, že pro konkrétní péči o populaci jedinců s postižením má „zásadní význam základní vymezení – odpověď na otázku: které děti je třeba vlastně obecně pokládat za děti s určitým postižením, narušením či ohrožením a které za intaktní?“¹¹ Musíme zdůraznit, že mluvíme-li o postižení a narušení, je to z etického hlediska velmi nevhodné. Z psychologického hlediska chápeme tzv. postižení, pouze jako narušení části celkové osobnosti dítěte. Nejedná se o žádné „nálepkování“. Musíme však tuto populaci, která je středem zájmu inkluzivní pedagogiky, vymezit a pojmenovat. Od základního vymezení se dále odvíjí terminologická komunikace, která usměrňuje způsob realizace vzdělávání těchto dětí. Jedná se o organizování škol a různých zařízení pro děti s handicapem, prvořadá a nejdůležitější je ovšem jejich edukace. V praxi není zatím dořešené, co je dítě s postižením či s narušením, v odborné literatuře se ze symptomatologického hlediska chápe:

- „postižení jako relativně trvalý, ireparabilní stav jedince v kognitivní, komunikační, motorické anebo emocionálně – volní oblasti, „který se manifestuje signifikantními obtížemi při učení a sociálním chování,“¹²
- „narušení na rozdíl od postižení mohou mít patogenní faktory charakter limitovaného působení, to znamená, že jsou reparabilní,“¹³
- „ohrožením se rozumí dlouhodobé nepříznivé působení různých fyzikálních, biologických, chemických faktorů, které v případě nepříznivých okolností mohou narušit integritu organismus a způsobit narušení.“¹⁴

Přístupy k jedinci s postižením se v průběhu historie měnily od represivního přes charitativní, humanistický, rehabilitační, preventivně – integrační až po inkluzivní.

¹⁰ RENOTIEROVA, M.; LUDÍKOVÁ, L a kol. Speciální pedagogika. 2005. s. 9.

¹¹ LECHTA, V. Základy inkluzivní pedagogiky. 2010. s. 21.

¹² Tamtéž, s. 21.

¹³ Tamtéž, s. 21.

¹⁴ Tamtéž, s. 21.

Represivní přístup

Jak je známo, starověk je spojován s tím, že handicapovaní nebo lidé s postižením neměli nárok na život. Společnost se jich zbavovala a pokud dostali právo na život, stávali se z nich otroci nebo byli zneužíváni. Možná to bylo i tím, že byla velmi malá dostupnost speciální lékařské a výchovné péče. Tehdejší realitu ovšem nejde zjednodušit do představy, že společnost nebyla dostatečně vyspělá. Např. v Římě, Babylonu, Mezopotámii a Řecku existovali dokumenty, které zaručovali jedincům, kteří byli postiženi, povinnou ochranu a péči. A to nejen za strany rodiny, ale pokud se rodinní příslušníci nemohli postarat o člena rodiny s postižením, musela pomoci obec nebo stát.¹⁵

Charitativní přístup

Vztah ke znevýhodněným členům se pomalu rozvíjel. Středověk se stal dobou, kdy se na tyto lidi začalo pohlížet jako na objekt milosrdenství. Církev zaujala postoj ochrany a pomoci vůči takto nemocným a postiženým jedincům, byla jim poskytnuta péče v klášterních špitálech a hospicích.¹⁶

Humanistický přístup

Novověk začal zdůrazňovat opomíjené stránky člověka, začaly se zkoumat tělesné struktury a funkce. S rozvojem vědeckého poznání, zvláště medicíny, nastupuje programová péče o handicapované lidi. Nastal věk individuálního přístupu k jedincům s různými druhy postižení. Již přestalo stačit pouhé poskytování pomoci handicapovanému člověku v takovém rozsahu, aby relativně dobře přežíval. Začalo jít o pomoc v tom smyslu, že např. člověk, který je zrakově postižený, dostane kompenzační pomůcku tak, aby opět z části viděl nebo mohl bez větších obtíží žít mezi společnostmi vidících. V této době se začínáme setkávat se zakládáním institucí, které jsou zaměřeny na péči a pomoc o různě postižené osoby. Jde např. o ústavy a školy, mnoho těchto zařízení existuje ještě dodnes, stojí na původním místě jako dřív, jen mají jinou podobu.¹⁷

¹⁵ SLOWÍK, J. Speciální pedagogika. 2009 s. 12.

¹⁶ Tamtéž, s. 13.

¹⁷ Tamtéž, s. 13.

Rehabilitační přístup

Na přelomu 19. a 20. století začalo propojování léčby s výchovou a vzděláváním, které u nás doznávalo do konce 80. let minulého století. Začal se používat termín „re-habilitace“, které se dá přeložit jako „znovu-uschopnění“. Jedinec, který nebyl schopen dostatečně rehabilitovat, tedy za určitou dobu nabýt potřebných schopností, tak se stal velmi často objektem institucionální péče. Rodina ho umístila např. do ústavního zařízení, čímž byli tito lidé, bohužel, segregováni.¹⁸

Preventivně – integrační přístup

Období po druhé světové válce (po roce 1945) je spojeno s výrazným zaměřením na prevenci vzniku postižení a snahou o předcházení rizika narození dítěte s vrozenou vadou nebo poruchou. Postupně se hledají cesty k integraci znevýhodněných lidí do většinové společnosti. Tato tendence se u nás začala projevovat nejsilněji na počátku 90. let minulého století. Ovšem společnost nebyla připravena na lidi s postižením a postoje k osobám s postižením nebyly příliš vstřícné.¹⁹

Inkluzivní přístup

Přístup lze charakterizovat jako začleňování postižených osob přirozeným způsobem do běžné společnosti. Pokud to není nezbytně nutné, nejsou ve výchově a vzdělávání handicapovaných lidí preferovány žádné speciální nebo nestandardní prostředky. V závislosti na možnostech konkrétních osob jsou používány běžné postupy. Bohužel, i v tomto přístupu bychom mohli najít rizika nebo negativní momenty, ale podle Slowíka není možná žádná lepší varianta soužití intaktní populace s handicapovanými jedinci.²⁰

2.1.2 Východiska výchovy a péče o jedince s postižením

Společnost se snaží jedince s postižením co nejvíce začlenit do společnosti a dát jim co nejlepší podmínky pro život. Východiskem v oblasti vědy je speciální pedagogika.

¹⁸ SLOWÍK, J. Speciální pedagogika. 2009. s. 13-14.

¹⁹ Tamtéž, s. 14.

²⁰ Tamtéž, s. 14.

Podle Průchy²¹ „se zabývá teorií a praxí rozvoje, výchovy a vzdělávání jedinců postižených různými nedostatky tělesnými, smyslovými, duševními nebo poruchami chování.“ Renotiérová²² ji chápe také jako vědní disciplínu, která se „zabývá zákonitostmi rozvoje, výchovy, vzdělávání, přípravy pro pracovní a společenské začlenění postižených jedinců a na řešení výzkumných úkolů vyplývajících z poslání oboru.“ Cílem speciální pedagogiky je dle Průchy²³ „zabezpečovat pro zdravotně znevýhodněné jedince takovou zvláštní výchovu a vzdělání, které jim umožní pracovní a společenské uplatnění.“ Slowik²⁴ rozlišuje v speciální pedagogice tři oblasti:

1. speciální pedagogika pro jedince s dílčími nedostatky, jako jsou specifické poruchy učení nebo projevy LMD,
2. speciální pedagogika pro jedince s kombinovaným postižením, kde může být u jednoho jedince kombinace dvou a více druhů postižení,
3. speciální pedagogika pro jedince s postižením jednoho orgánu nebo jeho funkce, které pojmenoval dle orgánu na jednotlivé oblasti (pedie)
 - *Somatopedie* – jedná se o jedince s tělesným postižením.
 - *Tyflopédie* – anebo oftalmopedie, jedinec se zrakovým postižením.
 - *Surdopedie* – anebo akupédie, jedinec se sluchovým postižením.
 - *Psychopedie* – jedinec s mentálním postižením.
 - *Logopedie* – jedinec s narušenou komunikační schopností.
 - *Etopédie* – jedinec s poruchou chování.

2.1.3 Výchova a raná péče o jedince s postižením

Jedinec se vyvíjí a začíná učit prakticky v okamžiku narození. Jedinec s postižením má svoje vlastní tempo vývoje a učení vzhledem k druhu a rozsahu postižení. Je velmi důležité začít s intenzivní a cílenou speciální péčí co nejdříve.

²¹ PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. Pedagogický slovník. 2009. s. 277.

²² RENOTIÉROVÁ, M.; LUDÍKOVÁ, L. a kol. Speciální pedagogika. 2003. s. 13.

²³ PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. Pedagogický slovník. 2009. s. 277.

²⁴ SLOWÍK, J. Speciální pedagogika. 2009. s. 18.

Raná péče

Jakmile je zjištěno u dítěte postižení, narušení nebo ohrožení, měla by rodina získat dostatek informací a nabídek na zprostředkování odborné i poradenské péče. Kromě dětského lékaře rodina získá podporu i od speciálního pedagoga, psychologa, sociálního pedagoga, sociálního pracovníka. Všichni tito odborníci spadají do tzv. rané péče.²⁵

Podle § 54 zákona o sociálních službách je raná péče „*terénní služba, popřípadě doplněná ambulantní formou služby, služba poskytována dítěti a rodičům dítěte ve věku do 7 let, které je zdravotně postižené, nebo jehož vývoj je ohrožen v důsledku nepříznivého zdravotního stavu*“. Cílem rané péče je podpora rodiny a vývoje dítěte s ohledem na jeho specifické potřeby a obsahuje tyto základní činnosti:

- *výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,*
- *zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,*
- *sociálně terapeutické činnosti,*
- *pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.*²⁶

Raná péče pomůže rodičům dítěte s postižením vybrat vhodnou mateřskou školu, aby se děti s postižením měly možnost dobře začlenit do běžné nebo speciální mateřské školy. Speciální mateřské školy jsou většinou zřizovány ve městech a jsou rozděleny na oddělení podle postižení. Po ukončení mateřské školy je dítě s postižením zařazeno do běžné nebo speciální základní školy a následně se může dále vzdělávat v odborných učilištích, které jsou zřizovány i pro žáky s postižením.²⁷

Výchova

Podle Dvořáčka²⁸ se výchova chápe jako cílevědomá a záměrná činnost, která směřuje k všestrannému rozvoji osobnosti. Cílem je usměrňovat a rozvíjet aktivitu vychovávaného

²⁵ SLOWÍK, J. Speciální pedagogika. 2009. s. 36.

²⁶ <http://ranapec-pce.cz/kdo-jsme/>

²⁷ RENOTIÉROVÁ, M.; LUDÍKOVÁ, L a kol. Speciální pedagogika. 2005. s. 99.

²⁸ DVOŘÁČEK, J. Základy pedagogiky pro učitele a vychovatele. 2004. s. 5.

a kultivovat jeho osobnost i jeho vztah ke světu, a tak mu umožnit aktivní a pozitivní začlenění do světa dospělých. Výchova je komplikovaná a specifická pro každý druh postižení. Jak je zmíněno již výše, s výchovou by se mělo začít co nejdříve. Jako první instituce, kde probíhá výchova je samozřejmě rodina. Čáp a Mareš²⁹ se zmiňují, že velký rozsah má působení dětí na rodiče. Dokonce již nemluvně působí na rodiče svým smíchem nebo pláčem, později začínají ovlivňovat dospělé členy rodiny svými kamarády, módou nebo zájmy. To již děti navštěvují základní školu speciální, po jejímž úspěšném ukončení mohou ve výchově pokračovat ve stacionářích či chráněném bydlení. Ve stacionářích jsou osoby s postižením nazývány klienty, zaměřuje se u nich výchova k:

- sebeobsluže, protože sami bez pomoci by to nedokázali,
- začlenění se mezi společnost,
- běžným denním činnostem,
- zacvičování v pracovních činnostech

Klienti mají vypracovaný vlastní individuální plán, podle kterého se vychovávají k činnostem.³⁰

²⁹ ČÁP.J.; MAREŠ.J. Psychologie pro učitele. 2007. s. 248

³⁰ <http://www.centrum83.cz/>

3 SOCIÁLNÍ KLIMA V ZÁKLADNÍ ŠKOLE

Klima školy by se dalo chápat jako přirozené prostředí s trvalými podmínkami, ve kterém působí žáci, učitelé a personál školy. Každá škola má vytvořené svoje vlastní klima, které je ovlivňováno objektivními faktory, jako je celkový počet žáků, kde se škola nachází, zda ve velkoměstě, městě nebo na vesnici, dále pak sociální a ekonomické postavení rodin. Jako další činitelé, kteří ovlivňují klima školy, jsou faktory subjektivní, mezi které patří např. styl a vedení školy, věkové složení učitelského sboru, zda je v učitelském sboru více mužů či žen.³¹ Podle Průchy, Walterové a Mareše³² je klima školy „*sociálně psychologická proměnná, vyjadřující kvalitu interpersonálních vztahů a sociálních procesů, které fungují v dané škole, tak, jak ji vnímají, prožívají a hodnotí učitelé, žáci, příp. zaměstnanci školy.*“

3.1 Sociální klima ve školní třídě

Jednotlivci, jejichž úsilí při procesu vzdělávání a výchovy má nemalý vliv na výsledek těchto činností, nejsou jediní, na kterých závisí úspěšnost celého výchovně vzdělávacího systému. Podle Mareše a Křivohlavého³³ sociální klima označuje „*jevy dlouhodobé, typické pro danou třídu a daného učitele po několik měsíců či let.*“

Charakter sociálního klima školní třídy ve velké míře ovlivňuje především učitel, který je důležitou osobou ve třídě. Jeho postoj, chování k žákům a styl výuky působí nemalou měrou na další aktéry, a těmi jsou žáci. Profesní kompetence třídního učitele velkou měrou zasahují do klimatu třídy. Mezi učitelem a žákem by měla panovat vzájemná důvěra, schopnost pomoci a podpořit, neměla by tam být lhostejnost, nepřátelství a už vůbec ne ponižování. Jak jsem se již zmínila výše, žáci jsou taktéž důležitými aktéry tvorby sociálního klimatu.

³¹ STŘELEČ, S. Studie z teorie a metodiky výchovy I. 2004. s. 83.

³² PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. Pedagogický slovník. 2009. s. 124-125.

³³ MAREŠ, J.; KŘIVOHLAVÝ, J. Komunikace ve škole. 1995. s. 147.

Typy školního klimatu

Školní klima a jeho přístupy ke zkoumání se dají velmi těžko hodnotit. Jsou velké rozdíly v hodnocení, pokud se na danou situaci dívají žáci a učitelé nebo učitelé ženy či muži. Dají se použít různé metody zkoumání. Každý výzkumník, má svůj pohled na svět a proto jsou hypotézy odlišné. Z toho potom vyplývá jeho míra citlivosti na určité jevy, která by mohla ovlivnit sestavování dotazníku nebo způsob práce s osobami, které zkoumá.

Typy školního klimatu se můžou podle Střelce³⁴ vymezit z určitých hledisek nebo kritérií. Pokud si určíme jako kritérium výchovný styl, potom se dají vymezit tři klimatické typy podle nejpoužívanějších výchovných stylů:

- autoritativní,
- demokratický,
- liberální.

Grecmanová a kol.³⁵ uvádí typologii Oswalda a vymezili podle klasických výchovných stylů stejné typy klimatu školy jako Střelec:

- autoritativní klima školy – jedná se o funkčně orientované klima – ve škole jsou velmi špatné vztahy mezi žákem a učitelem. Žáci nemají moc velkou možnost zapojit se do diskuse, je na ně vyvíjen tlak pro dobrý výkon. Proto se mezi žáky objevuje soutěžení, neradi chodí do školy, protože ze školy mají strach,
- demokratické klima školy – sociálně – integrativní klima – oproti autoritativnímu klima školy je nastolena tolerance učitelů k žákům. Učitelé žákům pomáhají, aby naplnili jejich individuální potřeby a nechtějí vyvolávat stresové situace. Strach žáků ze školy se objevuje, ale jen minimálně, žáci mají radost ze školy a chuť se vzdělávat,
- liberální klima školy – distanční klima – mezi žáky a učiteli je negativní vztah. Ovšem je velmi dobrý vztah mezi spolužáky. Žáci ze školy nepocítují strach, nemají motivaci se učit, učitelé nevyžadují disciplínu.

³⁴ STŘELEČ, S. Studie z teorie a metodiky výchovy I. 2004. s. 85-86.

³⁵ http://www.nuv.cz/uploads/6.TMZ_SPP_Klima_skolni_tridy.pdf

Pokud zvolíme jako kritérium význam nátlaku, kterému je každá škola vystavena, může jít podle Střelce³⁶ o školské klima:

- homogenní – klasické, konzervativní a přísné školy,
- heterogenní – mírnější, liberální školy.

Znaky pozitivního školního klimatu

Grecmanová³⁷ vyčlenila znaky pozitivního školního klimatu jako znaky školního života z hlediska žáků a učitelů:

Pozitivní školní klima z **hlediska žáků**:

- umožňuje samotné radostné objevování učení žákem,
- klade požadavky, odpovídající individuálním schopnostem žáka,
- podporuje rozvoj osobnosti žáka,
- dává žákovi jistotu, že bude akceptován,
- umožňuje žákovi zažít úspěch.

Pozitivní školní klima z **hlediska učitelů**:

- je pracoviště, na kterém učitel rád pracuje dobře a adresně učí, rád spolupracuje s žáky a s rodiči,
- umožňuje učiteli prožívat citový soulad, pocit sounáležitosti s ostatními učiteli, pocit seberealizace, radost z pochvaly.

V podmínkách škol České republiky se v souvislosti se školským klimatem často mluví o zdravé škole. Pohoda sociálního prostředí se dá považovat za jedno z kritérií zdravé školy, je tvořena způsoby, jak se k sobě lidé chovají, z toho potom pramení vztahy, které jsou mezi nimi. Pokud navrhujeme základní stavební kameny pro vytvoření vzdělávacích programů na školách s názvem Živá škola najdeme představu v této podobě: *„otevřené postoje lidí ve škole, důvěra a vzájemný respekt v učitelském sboru i mezi učiteli*

³⁶ STŘELEČEK, S. Studie z teorie a metodiky výchovy I. 2004. s. 85-86.

³⁷ GRECMANOVÁ, H. Učitelství. 1997. s. 19.

a ředitelem, ochota rodičů k dorozumění, otevřenost školy vůči okolí, respekt k potřebám žáků a dodržování didaktických zásad“.³⁸

3.2 Trendy EU ve vytváření sociálního klimatu ve škole a školní třídě

EU vytváří v současnosti velké množství dokumentů, které se zaměřují na inkluzi, např. školství se i v ČR zaměřuje na tzv. inkluzivní edukaci.

Na konci prvního a začátku druhého desetiletí 21. století zůstává stěžejním cílem zajištění rovného přístupu ve vzdělávání všech osob. Mělo by být ukončeno segreganční vzdělávání, má se posílit inkluzivní pojetí výchovy a vzdělávání na všech typech škol. A to jak na prvním, tak i na druhém stupni. Měly by se implementovat principy metody a inkluze do vzdělávacího školského systému (MŠMT 2010). V posledních několika letech můžeme zaznamenat postupný rozvoj inkluzivního vzdělávání, i když se kladl důraz na zvýšení inkluzivního vzdělávání již v uplynulém desetiletí v deklaratorních aktech, které byly v ČR přijímány.³⁹

Thomas a Vaughan⁴⁰ inkluzi vnímají jako proces, kterým škola reaguje na všechny žáky jako na individuality. Za inkluzi nepovažuje soustředění se na individuum nebo malou skupinu žáků, pro které je přizpůsobené kurikulum, navrhovaná odlišná práce a je poskytnutá podpora asistenta pedagoga. V inkluzivním procesu se podle Horňákové⁴¹ na lidi díváme jako na společenství bez ohledu na jejich rozdílnost. Ve smyslu inkluzivní edukace můžeme mluvit o „škole pro všechny“.

Ve škole, a v každé školní třídě, můžou být žáci různých národností, kultur, postižení apod. Každý žák je ve své rodině vychováván jinak, má odlišné způsoby chování, jednání a každé dítě danou situaci prožívá rozdílně. Přesto by měla škola nastolit rovnoměrný přístup ke všem a navodit příznivé klima, které vyhovuje zúčastněným aktérům ve smyslu stírání rozdílů mezi žáky.

³⁸ STŘELEČ, S. Studie z teorie a metodiky výchovy I. 2004. s. 85-86.

³⁹ HÁJKOVÁ, V.; STRNADOVÁ, I. Inkluzivní vzdělávání. 2010. s. 90.

⁴⁰ JANOŠKO, P.; NESLUŠANOVÁ, S. Škola s inkluzivnou klímou. 2014. s. 13.

⁴¹ HORŇÁKOVÁ, M. Kroky k inkluzivní škole. 2014. s. 11.

3.2.1 Výzkumní bádání v oblasti školního klimatu

Při interakci v jakékoli lidské skupině existuje něco „nehmatatelného“, ale osobami pociťovaného, co se označuje jako nálada, atmosféra, klima apod. Sociální psychologové zkoumají od 30. let 20.století zvláštní, subjektivně pociťované projevy, které doprovázejí událost interakce a mají k dispozici různé přístupy pro měření sociálního klimatu.⁴² Čáp a Mareš uvádějí tyto přístupy ke studiu sociálního klimatu školní třídy:⁴³

- *sociometrický přístup* – objektem studia je školní třída jako sociální skupina, nikoli učitel. Výzkumník zjišťuje strukturování a restrukturování třídy, jakým způsobem se vyvíjejí sociální vztahy a jak tyto vztahy ovlivňují rozvoj dispozic žáků,
- *organizačně – sociologický přístup* – objektem studia je školní třída jako organizační jednotka a učitel jako řídicí pracovník. Výzkumník zjišťuje, jak se rozvíjí týmová práce v hodině a sleduje redukování nejistoty, když žáci plní úkoly,
- *interakční přístup* – objektem studia je školní třída a učitel. Výzkumníka zajímá vzájemná interakce mezi učitelem a žáky při vyučovací hodině,
- *pedagogicko – psychologický přístup* – objektem studia je školní třída a učitel. Výzkumník zjišťuje, jak mezi sebou spolupracují žáci ve třídě,
- *školně- etnografický přístup* – objektem studia je školní třída, učitelé a celý přirozený život školy. Výzkumníka zajímá, jak funguje klima, jak ho aktéři hodnotí, vnímají a popisují,
- *vývojověpsychologický přístup* – objektem studia je žák jako osobnost a školní třída jako sociální prostředí, v němž se má osobnost rozvíjet. Výzkumník zjišťuje ontogenezi žáků v období prepuberty a puberty, zvláště v období 5.-8. ročníku základní školy,
- *sociálněpsychologický a environmentalistický přístup* – objektem studia je školní třída chápána jako prostředí pro učení, žáci dané třídy a vyučující,

⁴² PRŮCHA, J. Moderní pedagogika. 2005. s. 333.

⁴³ ČÁP, J.; MAREŠ, J. Psychologie pro učitele. 2009. s. 571-574.

kteří v této třídě působí. Výzkumníka zajímá kvalita klimatu, jeho strukturální složky, podoba klima a situace, která je nyní.

Učitelé i pedagogové - teoretici tušili, že klima existuje, ale pochybovali, že by se mohlo nějakým způsobem identifikovat nebo dokonce měřit. Schopnosti osob verbálně vypovídat o tom, co prožívají ve vyučování, se začalo používat k tomu, aby výzkumníci mohli analyzovat vyučování jinak než formou pozorování, třeba prostřednictvím verbalizovaných, což je slovně vyjádřených, pocitů žáků i učitelů.⁴⁴

Ve výzkumu Lašeka a Mareše se vyšetřuje klima školy přes dotazník pro žáky 3. - 6. ročníku základní školy. Na 25 výroků studenti odpovídají písemně své stanovisko (ano či ne). Různé výroky, jako např. „Děti z naší třídy se mezi sebou hodně hádají“, reprezentují pět charakteristik, které se v určité třídě vyhodnocují:

- *spokojenost ve třídě,*
- *třenice ve třídě,*
- *soutěživost ve třídě,*
- *obtížnost učení,*
- *soudržnost třídy.*

Výzkumným závěrem bylo, že klima školních tříd na základních školách v České republice je žáky pocíťováno jako vyhovující. Spokojenost ve třídě vyšla jako velmi vysoká, třenice ve třídě vyšly jako průměrné, soutěživost ve třídě je velmi vysoká, obtížnost učení se zdá jako průměrná a soudržnost třídy byla vyhodnocena jako průměrná. Toto konstatování se opírá i o další obdobná šetření. Dnes máme k dispozici nálezy z výzkumů klimatu školních tříd jak v běžných školách, tak i v alternativních školách.⁴⁵

⁴⁴ PRŮCHA, J. Moderní pedagogika. 2005. s. 333-334.

⁴⁵ Tamtéž, s. 338-340.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 ZKOUMÁNÍ KVALITY SOCIÁLNÍHO KLIMATU V ZŠ

4.1 Hlavní výzkumný cíl a otázka výzkumu

Hlavním výzkumným cílem bylo *zjistit, analyzovat a popsat* možnosti zkvalitnění sociálního klimatu rehabilitační školní třídy základní školy Třebíč, Cyrilometodějská 22.

Hlavní výzkumnou otázkou se stalo: *Jaké jsou možnosti zkvalitnění sociální klima rehabilitační třídy základní školy Třebíč, Cyrilometodějská 22?*

4.2 Volba výzkumného souboru

Pro výzkum byla zvolena již v předešlé kapitole 5.1 jmenovaná základní škola Třebíč, Cyrilometodějská 22. V základní škole jsem si zvolila jednu školní třídu ze tří typů: praktická, speciální a rehabilitační. Volila jsem konkrétně rehabilitační třídu dané základní školy. Kritéria pro volbu školy a rehabilitační třídy byla tato:

1. základní škola je přímo v zadání tématu bakalářské práce,
2. v základní škole Třebíč, Cyrilometodějská 22 se nachází typy školní třídy: speciální třídy, praktické třídy i rehabilitační třídy, kde se vyučují žáci s postižením,
3. v poslední době se mluví o zrušení speciálních škol, proto jsem se šla podívat, jak by se tito žáci s postižením mohli integrovat do běžných škol. V Učitelských novinách v říjnu 2015 vyšel článek „... v září příštího roku vstoupí v platnost novela školského zákona přinášející systém podpůrných opatření pro vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami...“⁴⁶ V Učitelských novinách z února 2016 vyšel další článek o tom, že speciální školství se rušit nebude. „Neruší se systém speciálních škol, ten zůstává, protože je ukotven v §16 odstavci 9 školského zákona a následně ve zmíněné prováděcí vyhlášce...“⁴⁷
4. dostupnost základní školy, malá vzdálenost bydliště výzkumníka.

⁴⁶ Učitelské noviny. 2015. s. 7.

⁴⁷ Učitelské noviny. 2016. s. 22.

4.2.1 Portfolio základní školy Třebíč, Cyrilometodějská 22

Základní škola má již dlouholetou působnost ve městě Třebíč. Jako součást základních škol speciálního školského systému začala svou činnost v květnu roku 1953. V té době si učitelé museli sami vyrábět pomůcky a připravovat texty k výuce. Prvně byla zřízena pouze jednotřídní zvláštní škola a začali se zde vyučovat žáci s různým mentálním postižením.

Následoval další školní rok 1954/1955 a škola se opět stěhovala do jiných prostor, ale už jako dvojtřídní. Začátkem 60. let se rozrostl počet žáků již na třídy čtyři a v budově, kde škola sídlila, přestaly stačit prostory. Proto musela na tři roky být jedna třída a dílny přemístěny do prostor, které nebyly vyhovující. V březnu roku 1963 byla škole přidělena vlastní budova. Sice v dezolátním stavu, ale snahou a pílí učitelského sboru a za pomoci rodičů byla škola opravena k vyhovujícím podmínkám.

Ve školním roce 1966/1967 nastal pro školu další velký zlomový bod. Byla jí přidělena další budova. Tato budova začala sloužit jako zvláštní škola internátní s osmi třídami. V následujícím školním roce byla zrušena stálá péče o žáky. Jako první v Jihomoravském kraji byla zavedena kombinovaná internátní výchova s rodinnou výchovou. Pokud měl žák bydliště na okrese Třebíč, mohl začít navštěvovat tuto školu a na víkend si jej mohli rodiče brát domů.

OŠ ONV v Třebíči rozhodl ke dni 1.9.1985, aby se stávající Zvláštní škola Třebíč rozdělila na dvě samostatné školy a dne 1.1.1993 získávají obě školy právní subjektivitu a byly zřízeny Školským úřadem Třebíč jako příspěvková organizace. Během dalších let obě školy poskytovaly dětem se speciálními vzdělávacími potřebami nejlepší dostupnou péči a podmínky pro výchovu a vzdělávání v České republice. Také se snažily poskytnout veřejnosti informace, jak přistupovat k dětem se zdravotním postižením. 1.1.2008 se konečně obě školy sloučily v jednu. Bohužel z kapacitních důvodů nemohla mít škola jedno pracoviště, ale musela působit ve třech budovách.

Od 1.9.2015 má škola pouze dvě budovy. V první budově školy na ulici Cyrilometodějská (Obrázek 1) je kromě tříd také počítačová pracovna, kuchyňka, jídelna, školní družina. V druhé budově školy na ulici Zahradníčkova (Obrázek 2) je kromě školních tříd nově zřízená relaxační místnost snoezelen, školní jídelna, školní družina a internát. Druhá budova se nachází v klidné části Třebíče uprostřed velké zahrady, která je součástí školy. Na zahradě jsou záhonky na pěstování, ale žáci využívají spíše trampolínu, která

je na zahradě umístěna celé jaro, léto i podzim. Časté jsou procházky a hry žáků jako volnočasové aktivity na zahradě, velmi oblíbené jsou hry s míčem.

Ve škole se rozlišují tři typy školních tříd: praktické, speciální a rehabilitační. Přesněji, ve škole je sedm tříd praktických, čtyři speciální a dvě rehabilitační školní třídy. Z personálního pohledu je škola v jednotlivých útvarech obsazena následovně:

- *Útvar ředitele* – ředitel školy, první zástupce ředitele školy, účetní školy, referent majetkové správy .
- *Útvar výchovy a vzdělávání* – druhý zástupce ředitele školy, osm učitelů ZŠ Praktické, sedm učitelů ZŠ Speciální, čtrnáct asistentů pedagoga.
- *Útvar školní družiny a ubytování* – vedoucí vychovatelka školní družiny, čtyři vychovatelky školní družiny a internátu, dvě asistentky pedagoga.
- *Útvar provozně technický* – školník a tři uklízečky.
- *Útvar stravování* – vedoucí školních kuchyní a tři kuchařky.⁴⁸

Obrázek 1: První budova školy na ulici Cyrilometodějská v Třebíči⁴⁹

⁴⁸ <http://www.specskolytrebic.cz/historie>

⁴⁹ <http://www.specskolytrebic.cz/>

Obrázek 2: Druhá budova školy na ulici Zahradníčkova v Třebíči⁵⁰

4.2.2 Portfolio rehabilitační třídy základní školy Třebíč, Cyrilometodějská 22

Třidu navštěvuje sedm žáků, ale ne všichni žáci školu navštěvují denně. Pouze dva žáci navštěvují třídu každý den. Dva žáci chodí třikrát týdně, jeden dvakrát týdně, jeden jednou týdně a jeden dokonce jednou za čtrnáct dní. Každý žák má vypracovaný svůj vlastní individuální plán, podle kterého se učí. Žádné z těchto dětí nemluví plynule. Někteří nemluví vůbec, pouze se smějí, jiní vydávají skřeky a jen dva žáci řeknou asi pět slov, které mají naučené. Většinou to jsou jména členů rodiny. Ve třídě jsou dvě holky a pět kluků. Všichni jsou české národnosti. Pouze tři žáci pochází z úplné rodiny. Ostatní čtyři děti žijí pouze s matkou nebo s matkou a strýcem. Rehabilitační třídu navštěvují žáci s vícečetným postižením, s autismem a s Downovým syndromem. V rehabilitační třídě nejsou žáci věkově stejní. Třidu navštěvují dva žáci ve věku 21 let, dále 24 let, 22 let, 20 let, 13 let a 12 let. Děti jsou v 5., 6. a 10. ročníku. Vyučují se společně a jsou hodnoceny z těchto výchov:

- hudební a pohybová výchova,
- rehabilitační tělesná výchova,
- pracovní a tělesná výchova,

⁵⁰ <https://www.google.cz/maps/>

- rozumová výchova,
- smyslová výchova,
- výtvarná výchova,
- řečová výchova.

Na konci školního roku jsou žáci klasifikováni slovně, nepoužívá se hodnocení známkami. K rehabilitační školní třídě (Obrázek 4) patří relaxační a multismyslová místnost, tzv. snoezelen (Obrázek 3). V místnosti je vodní postel, bublinkové vodní sloupy, hvězdné nebe, aroma lampa, zrcadlová koule, speciální měkké křeslo a magnetofon pro klidnou relaxační hudbu.

Třidu vyučuje jedna paní učitelka, která je zároveň i třídní učitelkou a k pomoci má dvě asistentky pedagoga.

Učitelka rehabilitační třídy má vystudovanou brněnskou vysokou školu speciální, je jí 51 let a má 33 let školní praxe. Absolvovala tyto semináře a kurzy: seminář Kritéria školní zralosti, seminář Práce s interaktivní tabulí, seminář Vzdělávání pedagogů v oblasti využití moderních mobilních dotykových zařízení ve výuce, kurz Pedagog a paragrafy ve škole, seminář Možnosti úpravy učebních materiálů a výroby speciálních pomůcek, vzdělávací program Kultura školy, základní seminář Bazální stimulace v ošetrovatelské péči, nástavbový seminář Bazální stimulace v ošetrovatelské péči, prohlubující inovační kurz Bazální stimulace I, vzdělávací program Problematika autismu a specifika vzdělávání žáků s autismem, vzdělávací program Komunikační systémy pro těžce zdravotně postižené žáky, kurz Osobnostní a sociální výchova, seminář Náměty pro práci v rehabilitační třídě.

Asistentky pedagoga v rehabilitační třídě:

- První asistentka pedagoga má vystudovanou střední školu, je jí 34 let, má 2 roky školní praxe, absolvovala kurz Asistent pedagoga a kurz Vychovatelství.
- Druhá asistentka pedagoga má vystudovanou střední školu, je jí 35 let, má 12 let školní praxe, absolvovala kurz Asistent pedagoga a kurz Pedagog volného času.

Obrázek 3: Snoezelen⁵¹

Obrázek 4: Rehabilitační třída⁵²

⁵¹ Vlastní zpracování

⁵² Tamtéž

4.3 Metoda sběru dat

Zvolila jsem **kvalitativní strategii** výzkumu, která má podle Jana Hendla⁵³ „.....zvolit situace, v nichž se budou nacházet relevantní aktéři a probíhat zajímavé aktivity.“ Volila jsem typickou metodu pro kvalitativní výzkum, **participační pozorování**, které podle Štefana Švece⁵⁴ „... kraluje jako typ nestrukturovaného pozorování.“

4.4 Analýza sběru dat

Analýza sběru dat získaných pozorováním byla realizována **kvalitativní analýzou** formou **otevřeného kódování**. Podzpusobem kódování Hendl rozumí „rozкрыtí dat směrem k jejich interpretaci, konceptualizaci a nové integraci. Postup také vede k doporučení, která data nebo případy je nutné ještě zahrnout do analýzy a jakými metodami je nutné provést sběr dat.“⁵⁵

Pro interpretaci výsledků výzkumu jsem zvolila techniku **vyložení karet**. Při této technice dle Švaříčka a Šed'ové „...výzkumník vezme kategorizovaný seznam kódů, kategorie vzniklé skrze otevřené kódování uspořádá do nějakého obrazce či linky...sestaví text tak, že je vlastně převyprávěním obsahu jednotlivých kategorií.“⁵⁶

4.5 Vstup do terénu a realizace výzkumu

Můj první vstup do základní školy byl ve středu dne 2. 12. 2015, kdy jsem si dala schůzku s ředitelem základní školy. Schůzka byla domluvená po telefonické dohodě. Kontakt na ředitele mi dal manžel, protože ředitel je jeho spolužák ze střední školy. Stručně jsem mu popsala, jaké téma má moje bakalářská práce. Poprosila jsem ho, zda můžu v rehabilitační třídě provést výzkum formou pozorování. Ředitel mi dal ústní souhlas,

⁵³ HENDL, J. Kvalitativní výzkum. 2008. s. 195.

⁵⁴ ŠVEC, Š. a kol. Metodologie věd o výchově. Kvantitativně-scientické a kvalitativně a kvalitativně – humanitní přístupy v edukačním výzkumu. 2009. s. 63.

⁵⁵ HENDL, J. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. 2005. s. 246.

⁵⁶ ŠVAŘÍČEK, R.; ŠEĐOVÁ, K. a kol. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. 2007. s. 226.

že můžu docházet do rehabilitační třídy, kde mohu pozorovat a fotit, jen nesmím fotit žáky a zveřejňovat jména žáků. Také mi přidělil paní učitelku, která bude moji konzultantkou při případných dotazech. Schůzka proběhla v klidné atmosféře u pana ředitele v jeho kanceláři v hlavní budově školy. Pokud bych měla nějaké otázky, mohu kdykoliv přijít a prokonzultovat je s paní učitelkou nebo s ředitelem.

Můj druhý vstup do výzkumného terénu se uskutečnil na druhé budově základní školy, kde se nachází rehabilitační školní třída.

První týden jsem docházela do třídy, ne jako výzkumník - pozorovatel, ale jako žák, který si plní studijní praxi. Stala jsem se asistentkou pedagoga, byli mi přidělováni žáci, se kterými jsem pracovala a celý den se o ně starala. Vyzkoušela jsem si práci se všemi žáky ve třídě, abych poznala různorodost těchto dětí. Ke každému žákovi se musí přistupovat individuálně. I když dva žáci mají stejné postižení, každý reaguje úplně jinak. Proto má každý žák vytvořen svůj individuální vzdělávací plán, podle kterého se učí. Jeden den jsem byla v jiné rehabilitační třídě, kde učí jedna učitelka a dvě asistentky pedagoga. Byli tam žáci převážně se stejným postižením, jen se tam nacházelo více dětí na vozíku. Pro výzkum jsem si zvolila prvně navštívenou rehabilitační školní třídu, a to z důvodu, že učitelka má delší školní praxi.

Teprve druhý týden, kdy už jsem věděla, jak to ve škole chodí, jsem si vzala deník a vše jsem si začala psát. Mým klíčovým informátorem se stala paní učitelka v dané rehabilitační školní třídě. Hned v pondělí jsem donesla paní učitelce a asistentkám pedagoga formulář *Informovaný souhlas s poskytnutím osobních údajů*, který předkládám v příloze P I této práce. Všem jsem vysvětlila, nač ho potřebuji. Podepsané originály mám u sebe a v případě potřeby jsou k dispozici.

Vlastní výzkum metodou pozorování probíhal celý týden, vždy od 7:30 do 13:00 hod. Celý týden jsem si zaznamenávala do deníku, jak to v této třídě chodí. Pondělní den mám velmi podrobně, aby bylo vidět, jak tam vše probíhá. Ostatní dny již nemám tak podrobně, protože se spousta věcí opakuje. Mezi žáky jsou dva autisti, kteří právě tento stereotyp potřebují, nemají rádi změnu, a proto jsou u nich všechny dny z pohledu režimu dne stejné. Pouze se liší nálada žáků autistů, protože každý den přijdou naladění jinak a od toho se potom odvíjí jejich výuka. Zaměřila jsem se na odlišnosti od předešlých dní.

Jako ukázkou jsem si vybrala pondělí a středu. Pondělí je den, kdy do školy přišlo nejvíce dětí. Také přišla canisterapeutka, která chodí většinou jednou za čtrnáct dní. Jako druhý

den jsem zvolila středu. Středa se liší od ostatních dnů tím, že probíhá ve třídě hudební výchova. Na tento den se většina žáků moc těší. Výuka neprobíhá do půl desáté jako jiné dny, kromě čtvrtka, kdy mají výtvarnou výchovu, ale kolem třičtvrtě na devět si paní učitelka vezme klávesy, na které hraje a společně s asistentkami pedagoga zpívají.

Celé pozorování z pondělí a středy jsem přepsala na počítači do textové podoby. Poté jsem text četla pořád dokola, abych v něm našla něco, co mě vzhledem k cíli mého výzkumu zaujme, něco, co zlepšuje nebo zhoršuje klima dané třídy. Následně jsem si vzala pastelky různých barev. Vždy jednou barvou jsem zvýrazňovala věc, která se v textu opakuje nebo mě zaujala pro můj výzkum. Toto mi trvalo několik dní. Na mém přepsaném textu začala být spousta barev. Jakmile jsem byla s barevným zvýrazňováním významných indikátorů hotová, na pravou stranu jsem začala psát to, co jsem zvýraznila.

Posledním úkolem bylo, na levou stranu napsat kategorie, které mi vznikly. Zelená barva znázorňuje kompenzační pomůcky, které zlepšují klima třídy, hnědá barva - rušení ve výuce zhoršuje klima třídy, oranžová barva - výzdoba třídy zlepšuje klima třídy, růžová barva - spolupráci žáka a vyučujícího zlepšuje klima třídy, žlutá barva - pomůcky ve výuce zlepšují klima třídy, modrá barva - pozdní příchody žáků zhoršují klima třídy. Ukázka otevřeného kódování tvoří přílohy P II a P III této práce. Kvalitativní analýzou textů vzniklo nakonec šest nejvýznamnějších kategorií:

- kompenzační pomůcky,
- výzdoba třídy,
- spolupráce žáka a vyučujícího,
- pomůcky ve výuce,
- rušení ve výuce,
- pozdní příchody žáků.

4.6 Osobní zkušenosti výzkumníka s výzkumem v terénu

Když jsem poprvé vešla do školy, vůbec jsem nevěděla, jaká praktická činnost se ode mě očekává. Sice jsem již v minulosti pracovala jako asistentka pedagoga v základní škole, ale tam žák mluvil a s menšími obtížemi se učil. Byla jsem mu pomocnou rukou

a prostředníkem mezi ním a pedagogem. Ve škole, kde jsem nastoupila do rehabilitační třídy, bylo všechno jiné. Děti reagovaly každý den jinak.

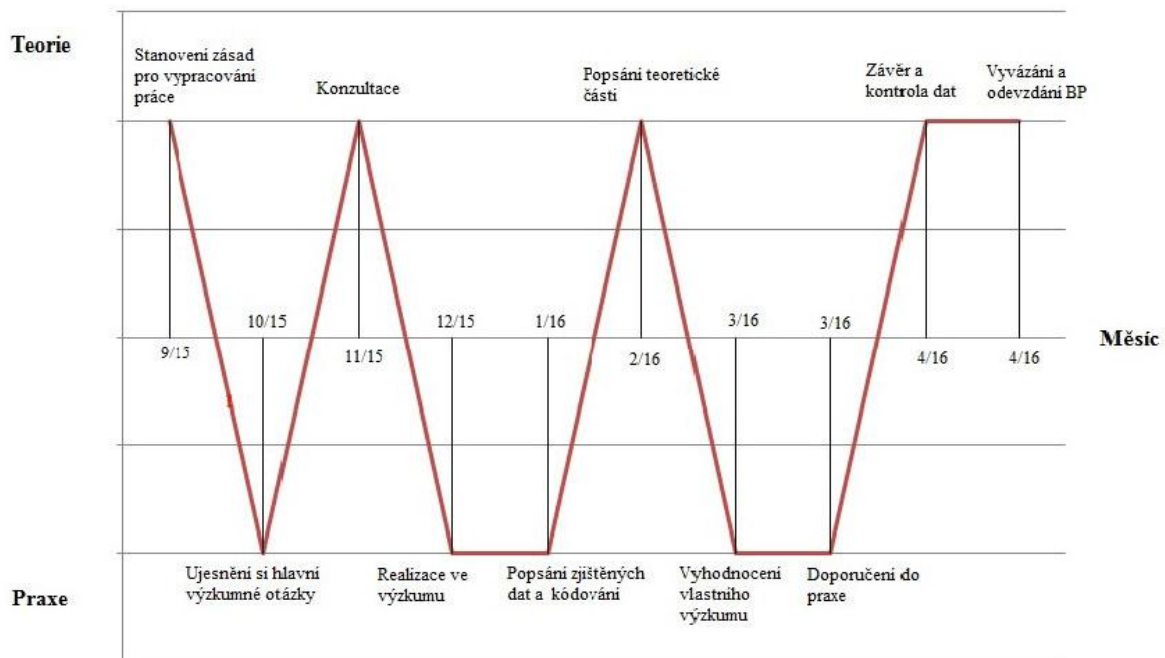
Protože jsem tam byla nová, děti na mě nebyly zvyklé, nemůžu říct, že by se mně osobně něco podařilo. Co se mi ale líbilo, byla dobrá nálada u dvou žáků. Kdykoliv přišli, měli radost, že nás vidí a těšili se, co budeme dělat. Optimistická nálada byla u nich pořád. Když byla hudební výchova, žádný z žáků nezpíval. Paní učitelka hrála na klávesy a zpívala, zpívaly i asistentky pedagoga. Bylo hezké pozorovat, jak se děti začaly pohupovat. Sice to nebylo ani do rytmu, ale líbilo se jim to, byly šťastné. Žáci na vozíku mávali rukama, byla příjemná nálada.

Práce učitele i asistentů pedagoga je v rehabilitační třídě velmi fyzicky a psychicky vyčerpávající. I když jsem se jako asistentka pedagoga snažila sebevíc, děti jen stěží pochopily nebo nepochopily vůbec, co po nich chci, aby udělaly. Mohla jsem nasadit úsilí s tou největší trpělivostí, ale stejně to neudělaly. To se mi potvrdilo u jednoho žáka, který byl zvyklý vhazovat knoflíky do láhve s otvorem. Tuto práci měl roky natrénovanou a nedělala mu problémy. Ale pokud jsem mu dala jiný tvar láhve a chtěla po něm, aby dělal věc, kterou umí, byl problém. Nevěděl, co po něm chci a musela jsem mu ruku vést do misky, kde si vzal knoflík a pak jsem musela jeho ruku vést k lahvi a pomoci mu do ní knoflík vhodit. Zkoušeli jsme to několik dní a nic. A to mě paní učitelka varovala, že to nemám zkoušet. Já jsem to ale vyzkoušet musela a dala jí za pravdu.

4.7 Časový harmonogram výzkumu

Než jsem začala psát samotnou bakalářskou práci, seznámila jsem se s metodou pozorování. Musela jsem si ujasnit, zda budu přímý účastník nebo výzkumník pozorovatel bez přímé účasti na vyučování. Vše jsem konzultovala s ředitelem základní školy. Na škole je velký zájem o asistenty pedagoga, proto by nebyl velký problém stát se přímým účastníkem jako asistentka pedagoga. Vzhledem k tomu, že jsem potřebovala svoje pozorování zapisovat, zvolila jsem, že se stanu výzkumník - pozorovatel.

Graf 1: Časový harmonogram výzkumu

5 INTERPRETACE VÝZKUMNÝCH ZJIŠTĚNÍ, DISKUSE A DOPORUČENÍ DO PRAXE

5.1 Interpretace výsledků výzkumu

Výsledky výzkumu, jak už se zmiňuji v předešlých kapitolách, interpretuji pomocí techniky vyložení karet. Znamená to, že každá kategorie bude popsána v jedné z podkapitol.

5.1.1 Spolupráce žáka a vyučujícího

Dostat úsměv od dětí, navštěvujících rehabilitační třídu v základní škole Třebíč, Cyrilometodějská 22, který pramení z pocitu jejich spokojenosti, je dosti obtížné. Tyto děti jsou velmi náladové. Člověk nikdy neví, s jakou náladou přijdou do školy. Žádné z těchto dětí nemluví. Své pocity dávají najevo jen mimikou. Za ten týden jsem ve tváři viděla smích, pláč, zlobu, ale většinou nepřítomný pohled. Děti si žijí ve svém vlastním světě. Přesto jsou chvíle, které jsou krásné. „*Běhá po třídě, vydává skřeky. Asistentka X žáka posadí na židli a dává mu hru – puzzle. Žák se uklidní a začne skládat*“ [P, 42-43]. Tomuto žákovi stačí dát hru, při které začne být spokojený, ale není tomu tak vždy. Dokonce i žáci s postižením mají možnost pracovat na tabletu. Bohužel, jen někteří. Ve třídě jsou dva žáci se stejným postižením, jeden na tabletu pracuje s radostí, druhý nepracuje vůbec. *Asistentka si sedne vedle žáka E a hrají výukové hry na tabletu. Žák z toho má velkou radost, pořád se směje* [P, 198-200]. Na žákovi bylo vidět, že se cítil velmi důležitě. Doma tablet nemá, tak si ve škole užíval každou chvíli, kdy s ním někdo na tabletu pracoval. I když mu to občas nešlo, byla vidět snaha.

Jak je výše zmíněno, děti přijdou do školy i bez úsměvu. *Žák F je naštvaný. Paní učitelka přijde za žákem, posadí ho na židli. Žák ji ruku odhání a bručí. Paní učitelka přesto na žáka klidně mluví. Dá mu ruku na rameno, žák ji ruku odhodí a začne bušit pěsti do stolu. Paní učitelka mu dá na skládání lehkou vkládačku. Žák si vezme do ruky první tvar, začne si s ním hrát v ruce, paní učitelka na něj stále mluví. Žák se pomalu začne uklidňovat a usmívat na paní učitelku* [P, 447-455].

Ačkoliv jsou to žáci s postižením, někteří jsou moc rádi ve společnosti. Líbí se jim, když jim něco vyprávíte, děláte jim společnost. To dokazuje i věta: *Žák E doveze maminka do třídy v kočárku, žák se usmívá, je rád, že je všechny vidí* [P, 474-475].

Jsou i situace, které se objevovaly jen u jednoho žáka, kdy se směje pořád a nepřestává. Není to běžné usmání, ale smích, při kterém mu až tečou slzy z očí. Nedokáže se smíchem přestat. I taková situace nastane, a i když je to smích, tak to ruší ostatní při výuce. Asistentka musí vymyslet takovou činnost, při které se žák přestane smát. *Žák A se pořád nahlas směje, asistentka Y mu sundá korzet a posadí ho na matraci. Vezme si knížku, ve které jsou pohádky a začne mu číst. Žák se konečně uklidní a poslouchá* [P, 479-482]. Největší radost měli asi žáci při hudební výchově. Možná je to pro ně nějaký způsob odreagování nebo navazování kontaktu mezi sebou, ale většina z nich se cítila hezky. *Žák F občas mákne na klávesy a když zahrají, tak se mu to moc líbí. Žák E, který je na vozíku, začne poskakovat a mávat rukama. Strašně se mu to líbí, i když se vůbec nepohybuje do rytmu. Asistentka X vezme jeho ruku do své a mává s ní. To se žákovi líbí ještě víc. Asistentka Y vezme žáka za obě ruce a začnou spolu jakoby tančit. Žákovi se to moc líbí* [P, 497-504].

5.1.2 Výzdoba třídy

Do třídy chodí pouze sedm dětí. Většinou je v každé třídě nástěnka, na které žáci vystavují své výrobky. Takovou nástěnku mají děti také na chodbě. Třidu mají ovšem vyzdobenou krásně. Ve třídě je spousta skříní a poliček, kde jsou umístěny výukové pomůcky pro žáky. Každý žák zvládá něco jiného, proto toho mají tolik. *Na oknech je výzdoba, barvami na sklo tam jsou namalována zvířata* [P, 12-13]. Obrázky malovala paní učitelka, žáci by nebyli schopni si třídu vyzdobit. *Na zdi je velký krtek. Na skříních je položena velká sklenice a v ní jsou větvičky. Na větvičkách jsou papíroví ptáčci* [P, 14-16]. I o tuto výzdobu se musely postarat asistentky a paní učitelka. *Na skříních jsou nalepena zvířátka z pohádky O krtečkovi. V oknech jsou obrázky s vánoční tematikou namalované barvami na sklo* [P, 433-435].

5.1.3 Pomůcky ve výuce

V běžné základní škole se žáci vyučují podle předepsaných učebnic. V rehabilitační třídě je tomu jinak. Učebnice nemají vůbec. Jediné, co mají společné je žákovská knížka, takto zvaná v běžné základní škole, v rehabilitační třídě mají zápisník, do kterého jim paní učitelka lepí nálepky vždy, když přijdou do školy. Dále tato knížka slouží pro omluvenky. Tyto děti ke své výuce potřebují vyrobené pomůcky nebo běžné hračky pro děti kolem tří let. Učitelé si sami vyrábí pomůcky, spolupracují se speciálními pedagogickými centry, kteří dojíždí jednou, někteří i dvakrát za školní rok podívat se na žáka, který je v jejich péči. Učiteli poradí, které pomůcky by pro něj mohly být dobré. *...dá plastovou láhev od mléka. Ve víčku je udělaný otvor, podobný, jak má pokladnička. Vedle do malé misky mu vysype různé velikosti knoflíků, které žák sám vhazuje do otvoru* [P, 63-66].

5.1.4 Rušení ve výuce

Již při vstupu do této třídy je každému jasné, když uvidí dvoje dveře, které vedou z třídy, že sociální klima školní třídy zhoršuje to, že třída je průchozí. *Dále jsou v místnosti dvoje dveře. Jedny vedou na toaletu a do sprchy, druhé do druhé třídy* [P, 9-10]. Žáci, rodiče, učitelé, asistenti, kteří jdou do vedlejší rehabilitační třídy, musí projít přes tuto třídu. Sice se v této třídě nejedná o klasickou vyučovací hodinu, přesto kdykoliv někdo projde, ruší to.

V 8:30 přichází paní se psem na canisterapii. Projde naší třídou do vedlejší třídy [P, 96-97]. Protože chodí i do vedlejší třídy, musí přes tuto třídu projít. Žáci sice neumí mluvit, přesto je příchod psa vyruší. Když pes přijde, musí se s každým přivítat, každého očuchá, paní učitelka a asistentky se s ním pomazlí.

Ve vedlejší třídě mají také imobilní děti, proto kdykoliv potřebují navštívit toaletu, musí opět přes tuto třídu. *V 9:20 z vedlejší třídy vychází asistentka, jde na toaletu a za chvíli vyjíždí se zvedákem a zajede s ním do vedlejší třídy* [P, 150- 151]. Protože se v rehabilitačních třídách nedodrhuje systém hodina - přestávka, může si kdykoliv nějaký žák z vedlejší třídy dojít v případě potřeby na toaletu. Pouze žáci na vozíku chodí na záchod v určenou dobu.

Protože žák, který přijíždí ze speciální třídy mluví, kdykoliv přijde, tak rozptýlí celou třídu svým mluvením, voláním na děti, učitele a asistentky. Než žáka dají do zvedáku, celou dobu něco mluví a když je na záchodě, i odtud na vyučující něco pokřikuje. *Žáka, který*

přijel z úplně jiné třídy, dají ve třídě do zvedáku a odjíždí s ním na toaletu. Po chvíli vyjíždí, žáka dají zpět do vozíku, zvedák uklidí a s žákem odjíždí [P, 174 – 176].

5.1.5 Pozdní příchody žáků

Pokud nějaký žák přijde pozdě do vyučování, je to velké narušení sociálního klima. Najednou se všechna pozornost věnuje příchozímu žákovi. Pokud je ještě na vozíku, potřebuje pomoc od asistentek, které musí odejít od svých dětí. Protože žák, který přišel pozdě chodí na záchod hned po svém příchodu, a také proto, že je vozíčkář, chodí na toaletu v určenou dobu. Je to již zmíněno v předchozí kapitole. *Vstává i asistentka Y, odváží žáka B kousek dál před paní učitelku. Žáka E společně postaví do chodítka. Asistentka Y otevře dveře na toaletu a asistentka X pomáhá žákovi při chůzi na chodítku [P, 82 –86].*

Celou dobu, co se staraly o příchozího žáka, paní učitelka zůstala ve třídě se všemi dětmi sama. Měla najednou na starost čtyři děti a při této formě výuky je to hodně.

Sice komunikace mezi paní učitelkou a rodiči funguje výborně, přesto pozdní příchody jsou skoro na denním pořádku. Je pravda, že musí být náročné, aby rodiče po ránu všechno stihli, člověk by pochopil, kdyby přišli pozdě občas, zaspat může každý, cestou do školy se může přihodit také cokoliv, protože do této školy jezdí děti i z okolí Třebíče. Ale někteří rodiče si vůbec nepřipouští, že ruší ostatní.

5.1.6 Kompenzační pomůcky

Většina dětí v rehabilitační třídě potřebuje kompenzační pomůcky. Z mého pohledu i ty zlepšují sociální klima školní třídy. Pokud by škola tyto pomůcky neměla, bylo by to bez nich velmi náročné. Vyučující by různými přesuny a manipulací s žákem strávili zbytečně mnoho času. Pokud tyto pomůcky mají, práci jim to zlehčuje, a pak se můžou věnovat dítěti. *...společně nesou žáka do místnosti zvané snoezelen. Položí žáka do vodní postele, zatáhne rolety, pustí relaxační hudbu, rozsvítí strop. V čele a po jedné straně postele jsou zrcadla... [P, 143-146].*

Pro žáka, který je na vozíku, ale pár kroků udělá, mají chodítka. Pro dítě je velmi prospěšné, protože trénuje svaly na nohou a neochabují mu. *...společně postaví do chodítka.....pomáhá žákovi při chůzi na chodítku...* [P, 84-86].

5.2 Diskuse o výsledcích výzkumu a doporučení pro praxi

V knize od Marie Novotné a Marty Kremlíčkové *Kapitoly ze speciální pedagogiky pro učitele* se uvádí, že děti s Downovým syndromem „...navazují celkem snadno sociální kontakt...“⁵⁷ v této třídě byl jeden žák s Downovým syndromem. Byla jsem pro něj nová, neznal mě a pokud jsem po něm něco chtěla, byl mrzutý, nechtěl se mnou spolupracovat. Ve vedlejší rehabilitační třídě byl žák, který byl také postižen Downovým syndromem, ale i když mě viděl poprvé, hned za mnou přišel, hladil mě po ruce, ukazoval mi svého plyšáka, kterého měl s sebou. Dalo by se říct, že od první chvíle jsme byli kamarádi. Tady je jasně vidět, že i když má někdo stejné postižení, nechová se stejně. Žáci byli dokonce stejně staří, nebyl mezi nimi žádný věkový rozdíl. Každé dítě s postižením potřebuje individuální přístup. Pro zlepšení klimatu v rehabilitační třídě doporučuji následující:

- Muzikoterapii – při které se využívá léčení využitím hudby, kdy léčba probíhá nejenom jejím poslechem, ale též jejím aktivním provozováním.⁵⁸ *...důležité přitom je, že hudba sama o sobě působí bezprostředně a intenzivně na člověka (na jeho psychiku a její dynamiku)....*⁵⁹ Na dětech bylo vidět, že se jim hudba líbí, dokáží se při ní odreagovat.
- Pro učitelku a asistentky pedagoga navštěvovat co nejvíce kurzů či seminářů, které se týkají dětí s postižením, jako např. bazální stimulace, což je koncept podpory, péče a vedení těžce nemocných lidí a nemocnému nabízí jasné, známé informace, které nazýváme stimuly, o sobě samém nebo jeho okolí, které pro něj byly elementární, neboli bazální.⁶⁰

⁵⁷ NOVOTNÁ, M.; KREMLIČKOVÁ, M. Kapitoly ze speciální pedagogiky pro učitele. 1997. s. 70.

⁵⁸ PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. Pedagogický slovník. 2009. s. 160.

⁵⁹ RENOTIÉROVÁ, M.; LUDÍKOVÁ, L. a kol. Speciální pedagogika. 2005. s. 66.

⁶⁰ <http://bazalni-stimulace.com/>

- Zařadit sociálního pedagoga do řad zaměstnanců v této škole. Z hlediska české legislativy je profese sociálního pedagoga zahrnuta v zákoně č. 108/2006Sb. o sociálních službách na základě kterého může absolvent oboru sociální pedagogika působit jako sociální pracovník⁶¹

Opírajíc se o výsledky mého výzkumu, i navzdory tomu, že v rehabilitační školní třídě základní školy Třebíč, Cyrilometodějská 22 jde o děti s těžkým mentálním a tělesným postižením, považuji vytváření, udržování a zlepšování sociálního klimatu v dané rehabilitační třídě za velice důležité a sociálně pedagogickou činnost, prostřednictvím kvalifikovaných odborníků - učitelů, asistentů pedagoga nebo sociálních pedagogů, za nezbytnou.

⁶¹ http://zakon.vpraxi.cz/zakon_c_1082006_sb_o_socialnich_sluzbach.html

ZÁVĚR

Můj velký obdiv patří učitelkám i asistentům pedagoga a všem, kteří se s vysokým a neutuchajícím nasazením věnují žákům s vysokým stupněm mentálního a tělesného postižení. I navzdory tomu, že snaha těchto pracovníků nepřináší velké výsledky ihned, neustále z pedagogů zkoumané rehabilitační třídy základní školy Třebíč, Cyrilometodějská 22, číší optimismus a dobrá nálada. Radostná atmosféra se přenáší pozitivně dál a významně kladně ji vnímají i žáci s postižením.

Dle mého výzkumného šetření, popsaného v této bakalářské práci, jsem zjistila, že nejvíce pozitivními faktory, které mohou mít vliv na zlepšení sociálního klimatu v rehabilitační školní třídě základní školy Třebíč, Cyrilometodějská 22 jsou dva, za prvé nápaditá výzdoba rehabilitační školní třídy a za druhé kompenzační pomůcky, které pomáhají se sociální adaptací žáků. Velice významným je individuální přístup pedagogů k žákovi s postižením. Negativně na děti působí neustálé narušování výuky z důvodu pozdních příchodů žáků a nevhodného umístění rehabilitační školní třídy, protože přes třídu procházejí žáci a vyučující z vedlejší školní třídy.

Pro zlepšení sociálního klimatu v rehabilitační školní třídě základní školy Třebíč, Cyrilometodějská 22 doporučuji zavést muzikoterapii, která by děti uvolnila a navodila příjemnou atmosféru ve třídě. Z pedagogického pohledu dále doporučuji, aby se učitelé i asistenti pedagoga zúčastňovali častěji vzdělávacích kurzů, které budou zlepšovat jejich schopnosti a dovednosti při výuce. Také navrhuji, aby byl přijatý sociální pedagog, který by svojí činností přispíval ke zlepšení sociálního klimatu základní školy Třebíč, Cyrilometodějská 22.

Závěrem jenom zopakuji, že opírajíc se o výsledky mého výzkumu, i navzdory tomu, že v rehabilitační školní třídě základní školy Třebíč, Cyrilometodějská 22 jde o děti s těžkým mentálním a tělesným postižením, považuji vytváření, udržování a zlepšování sociálního klimatu v dané rehabilitační třídě za velice důležité a sociálně pedagogickou činnost, prostřednictvím kvalifikovaných odborníků - učitelů, asistentů pedagogů nebo sociálních pedagogů, za nezbytnou.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

DVOŘÁČEK, Jiří. 2004. *Základy pedagogiky pro učitele a vychovatele*. Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta, 144 s. ISBN 80-7290-159-1

FLÖGEL, Jaroslav. 1931. *Praktická příručka pro obecní a okresní funkcionáře*. Praha: Nakladatelství Vladimíra Orla, 874 s.

GRECMANOVÁ, Helena; HOLOUŠKOVÁ, Drahomíra; URBANOVSKÁ, Eva; BŮŽEK, Antonín. 2000. *Obecná pedagogika II*. Olomouc: Nakladatelství HANEX, 192 s. ISBN 80-85783-24-X.

HÁJKOVÁ, Vanda; STRNADOVÁ, Iva. 2010. *Inkluzivní vzdělávání*. Grada, 224 s. ISBN 978-80-247-3070-7

HAVLÍK, Radomír; KOŤA, Jaroslav. 2011. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 176 s. ISBN 978-80-2620-042-0.

HORŇÁKOVÁ, Marta. 2014. *Kroky k inkluzivní škole*. Verbum, 160 s. ISBN 978-80-561-0193-3

JANOŠKO, Pavol; NESLUŠANOVÁ, Silvia. 2014. *Škola s inkluzivní klímou*. Verbum, 98 s. ISBN 978-80-561-0193-3

KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana. 2008. *Dějiny pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 224 s. ISBN 978-80-247-2429-4.

LECHTA, Viktor. 2010. *Základy inkluzivní pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 440 s. ISBN 978-80-7367-679-7

MAREŠ, Jiří; KŘIVOHLAVÝ, Jaro. 1995. *Komunikace ve škole*. Masarykova univerzita, 210 s. ISBN 8021010703.

PIPEKOVÁ, Jarmila; a kol. 1998. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 234 s. ISBN 80-85931-65-6.

PRŮCHA, Jan. 2005. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, s.r.o., 481 s. ISBN 80-7367-047-X

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ Eliška; MAREŠ, Jiří. 2009. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6.

RENOTIÉROVÁ, Marie; LUDÍKOVÁ, Libuše; a kol. 2005. *Speciální pedagogika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 313 s. ISBN 80-244-1073-7.

SLOWÍK, Josef. 2009. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 160 s. ISBN 978-80-247-1733-3.

SOMR, Miroslav. 1987. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 359 s. ISBN 14-601-87.

SPĚVÁČEK, Jiří. 1988. *Založení Univerzity Karlovy*. Praha: Melantrich, 40 s.

STŘELEČEK, Stanislav. 2004. *Studie z teorie a metodiky výchovy I*. Katedra pedagogiky pedagogické fakulty MU ve spolupráci s MSD, spol. s.r.o., 155 s. ISBN 80-86633-21-7.

UČITELSKÉ NOVINY. 2015. Tiskárna Libertas, a.s. Praha 5, 30 s. ISSN 0139-5718

UČITELSKÉ NOVINY. 2016. Tiskárna Libertas, a.s. Praha 5, 30 s. ISSN 0139-5718

INTERNETOVÉ ZDROJE

Centrum 83, poskytovatel sociálních služeb. [online]. 2016 [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <<http://www.centrum83.cz/>>

Český vzdělávací systém - úvod. [online]. 2015 [cit. 2015-10-05]. Dostupné z: <<http://www.czech.cz/cz/Zivot-a-prace/System-skolstvi/Cesky-vzdelavaci-system-uvod>>

Denní rehabilitační stacionář Třebíč. [online]. 2016 [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <<http://www.stacionar-trebic.cz/index.php?nid=6686&lid=cs&oid=1068953>>

Středisko rané péče v Pardubicích o.p.s. [online]. 2016 [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://ranapece-pce.cz/kdo-jsme/>

Koncept Bazální stimulace [online]. 2016 [cit. 2016-04-22]. Dostupné z: <<http://bazalni-stimulace.com/>>

MORKES, František. 2000. *K historii českého církevního školství*. [online]. 2015 [cit. 2015-09-28] Referát na setkání ředitelů církevních škol, Praha dne 7.11.2000. Dostupné z: <http://skolstvi.cirkev.cz/_d/historie-ccs.doc>

MSMT. *Zákon 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), §36 Plnění povinnosti školní docházky odst. 3* [online].

2015 [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>>

Středisko rané péče v Pardubicích o.p.s. [online]. 2016 [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <<http://ranapece-pce.cz/kdo-jsme/>>

Střední škola, základní škola a mateřská škola JISTOTA, o.p.s. [online]. 2016 [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <<http://www.pvtetin.cz/cz/p/zs-specialni-rehabilitacni-program-a-pripravny-stupen-zs-specialni/>>

Tematická metodická zpráva č.6 KLIMA ŠKOLNÍ TRÍDY [online]. 2016 [cit.2016-04-15]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/uploads/6.TMZ_SPP_Klima_skolni_tridy.pdf>

Vyhledat místo na Mapách Google. [online]. 2016 [cit. 2016-03-20]. Dostupné z: <<https://www.google.cz/maps/>>

Zakládací listina Univerzity Karlovy v Praze ze 7. dubna 1348. [online]. 2015 [cit. 2015-09-30]. Dostupné z: <http://www.cuni.cz/UK-1391.html>

Základní škola a Mateřská škola speciální Uherské Hradiště [online]. 2016 [cit. 2016-04-21]. Dostupné z: <<http://www.zsmssuh.cz/doc/36/>>

Základní škola Třebíč, Cyrilometodějská 22. [online]. 2016 [cit. 2016-03-20]. Dostupné z: <<http://www.specskolytrebic.cz/>>

Zákon v praxi. [online]. 2016 [cit. 2016-01-25]. Dostupné z: <http://www.zakon.vpraxi.cz/zakon_c_1082006_sb_o_socialnich_sluzbach.html#§54>

Zákon v praxi. [online]. 2016 [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <http://zakon.vpraxi.cz/zakon_c_1082006_sb_o_socialnich_sluzbach.html#%C2%A7%2046>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Apod.	A podobně
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
Např.	Například
OŠ ONV	Odbor školství Okresního národního výboru
Sb.	Sbírka zákonů
s.r.o.	s ručením omezeným
Tzv.	Tak zvaně
ZŠ	Základní škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: První budova školy na ulici Cyrilometodějská v Třebíči.....	31
Obrázek 2: Druhá budova školy na ulici Zahradníčkova v Třebíči.....	32
Obrázek 3: Snoezelen	34
Obrázek 4: Rehabilitační třída	34

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Časový harmonogram výzkumu.....	39

SEZNAM PŘÍLOH

- P1 Informovaný souhlas s využitím osobních údajů
- P2 Ukázka analýzy dat otevřeného kódování - pondělí
- P3 Ukázka analýzy dat otevřeného kódování - středa

PŘÍLOHA P I: INFORMOVANÝ SOUHLAS S VYUŽITÍM OSOBNÍCH ÚDAJŮ

INFORMOVANÝ SOUHLAS S VYUŽITÍM OSOBNÍCH ÚDAJŮ

zaznamenané pro účely výzkumného projektu bakalářské práce

SOCIÁLNÍ KLIMA ŠKOLNÍ TŘÍDY ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Výzkum probíhá za účelem zpracování bakalářské práce vedené na IMS Brno. Bakalářská práce je psána pro obor sociální pedagogika Soňou Dvořákovou.

Cílem práce je zjistit, analyzovat a popsat možnosti zlepšení či zhoršení kvality sociálního klima školní třídy základní školy.

Ke zkoumání bude použita kvalitativní metoda pozorování. Práce bude mít také výstup formou interpretace výzkumného zjištění a doporučení do praxe.

Pro účely analýzy nejsou důležité osobní údaje vyučujících. Pozorování, které bude zaznamenáváno do deníku, bude ihned po jeho pořízení anonymizováno. Všechny veřejně přístupné výstupy z výzkumu a jeho analýzy budou citovány anonymně, bude s nimi nakládáno bez vazby na Vaši osobu či organizaci, ve které pracujete.

Souhlasím s poskytnutím pozorování v mé třídě Soňou Dvořákovou pro účely výše popsaného výzkumného projektu.

V Třebíči dne

Podpis.....

Podpis výzkumníka.....

PŘÍLOHA P II: UKÁZKA ANALÝZY DAT OTEVŘENÉHO KÓDOVÁNÍ - PONDĚLÍ

ZŠ Cyrilometodějská
Třebíč
Pondělí 7.12.2015
7:30 - 13:00

kompenzační
pomůcky

porozumění
přichodů
žáků

kompenzační
pomůcky

učení
ve výuce

pomůcky
ve výuce

72 Paní učitelka má na starost jednoho žáka, asistentka X také
73 jednoho žáka, asistentka Y dva žáky. Ve třídě panuje dobrá
74 nálada, žáci pracují – hrají si. Asistentka Y žákovi B
75 pěnovým míčkem masíruje ruku, kterou má velmi ztuhlou,
76 nehybnou. Občas musí žákovi A připomenout, že má
77 pracovat. Žák se rozhlíží po třídě a nepracuje.

78 V 8:20 se začínají ozývat z chodby hlasy. Křik, smích.
79 Asistentka X vstává a jde otevřít dveře. Žáci stále pracují,
80 vůbec je nezaujalo, že se něco děje. Vjíždí na kočárku žák E
81 s maminkou. Žák je převlečený a veze si batůžek. Na sobě
82 má mikinu a rifle. Vstává i asistentka Y, odváží žáka B
83 kousek dál před paní učitelku. Ta s úsměvem žáka přivítá, že
84 přijel na návštěvu. Žáka E společně postaví do chodítka.

85 Asistentka Y otevře dveře na toaletu a asistentka X pomáhá
86 žákovi při chůzi na chodítku. Dveře za sebou zavírají, paní
87 učitelka zůstává s dětmi sama ve třídě. Po chvíli všichni
88 z toalety vychází. Žáka přesunou na vozík, asistentka X mu
89 sundá mikinu, pod ní má tričko, na kterém je flek od
90 jídla. Asistentka X dává žákovi okolo sebe pás, aby seděl
91 vzpřímeně. Asistentka Y vyndává svačinu z batohu, dává do
92 kyblíku a batoh umístí k ostatním. Žáka E posadí vedle paní
93 učitelky, po její levé ruce. Asistentka Y si opět bere žáka B a
94 doveze si ho vedle sebe.

95 Opět všichni žáci pracují.

96 V 8:30 přichází paní se psem na canisterapii. Projde naší
97 třídou do vedlejší třídy. Žáka E to velmi pobaví. Začne mávat
98 rukama, smát se a bouchat rukama do stolu. Ostatní žáci
99 nereagují. Někteří žáci pracují velmi pomalu, někteří naopak
100 mají za chvíli na stole spoustu věcí, které udělali. Věci,
101 které provedli si nechají ležet na stole, každý před sebou.
102 Pouze žák B nehraje žádné hry. Asistentka Y si bere
103 různá chrastítka, která mu vkládá do ruky, hracího pejska,
104 který po zmáčknutí vydává zvuk nebo hraje písničku či
105 básničku. Žák pouze zkouší hru zapnout, sám ji neudrží.
106 Asistentka Y si bere do ruky různé povrchy materiálů, které
107 jsou nalepeny na překližce, vezme žákovi ruku a přejezdí mu

pěnový míček

ji vyruka a
přijde povale žák.
musí vstát a jít
zapalovat žákova
obě asistentky

chodítka

pás

PŘÍLOHA P III: UKÁZKA ANALÝZY DAT OTEVŘENÉHO KÓDOVÁNÍ - STŘEDA

ZŠ Cyrilometodějská
Třebíč
Středa 9.12.2015
7:30 - 13:00

458 vezme a nese si ho na místo určené pro batohy. Odchází na 459 toaletu.

460 V 7:50 přichází asistentka Y převlečená do sportovního 461 oblečení. Sedá si k žákovi A, který se pořád směje. Paní 462 učitelka se začíná věnovat žákovi D a žákovi F. Asistentka 463 X čeká na žáka E. Chystá si pro něj zatím hry.

poslední
ve výuce

464 V 8:00 začíná výuka. Žák A dostane perforovanou 465 podložku, do které má vkládat kuličky. Žák se pořád směje 466 a nechce přestat. Paní učitelka dá žákovi D velkou 467 vkládačku. Žák F se škaredě dívá na žáka A, který nechce 468 se smíchem přestat. Asistentka Y se snaží žáka A uklidnit. 469 Mluví na něj, žák se ovšem dívá před sebe a směje se pořád. 470 Nevnímá ji. Kuličky, které mu asistentka podává do ruky 471 hází na zem a směje se.

perforovaná podložka
kuličky

poslední
příchody
žáků
spolu s otcem
žáků a
vyučujícího

472 V 8:17 se začnou ozývat z chodby hlasy. Přichází žák E. 473 Asistentka X mu jde otevřít dveře. Vstává i asistentka Y. 474 Žáka E doveze maminka do třídy v kočárku, žák se usmívá, 475 je rád, že všechny vidí. Žáka přesunou do chodítka a 476 odchází s ním na toaletu. Po chvíli přichází, žáka posadí do 477 vozíku, připnou mu pás. Asistentka Y se vrací k žákovi A, 478 asistentka X si bere žáka E a jdou pokračovat ve výuce.

ve výuce vstoupí
do třídy další žák
kočárku
chodítka

479 Žák A se pořád nahlas směje, asistentka Y mu sundá korzet 480 a posadí ho na matraci. Vezme si knížku, ve které jsou 481 pohádky a začne mu číst. Žák se konečně uklidní a 482 poslouchá. Výuka probíhá v klidu. Jakmile se nesměje žák 483 A, uklidní se i žák F. Po přečtení pohádek vezme asistentka 484 Y žáka A opět ke stolu, aby dodělal práci, kterou začal. 485 Všichni pracují. Z vedlejší třídy prošel žák s asistentkou na 486 toaletu.

vozík
korzet
knížka
žák se smíje
nechce přestat
pohádky

rušení ve
výuce

487 V 8:40 se žák A opět začne smát. Žák F opět začne zuřit. 488 S věcmi, se kterými pracoval, začne házet o zem. To žáka A 489 rozesměje ještě víc. Žák A musí opustit třídu, protože 490 vyrušuje. Asistentka Y s ním odchází do sneozelenu. 491 Všichni opět pracují. Žák F si jakoby něco „bručí pod 492 vousy“, ale pracuje. Paní učitelka na něj mluví velmi

žák projde třídou
na toaletu

spolu s otcem
žáků a
vyučujícího

žák vyrušuje
a musí se
třídy odejít